

Rok 1968 v Německu, Československu a Polsku ve výuce soudobých dějin

Gabriela CINGELOVÁ

Abstract: The article is based on research and the current state of contemporary history teaching in primary and secondary schools. The example of international (German-Czech-Polish project) shows how new media can be used in education, respectively in project teaching.

Key Words: Contemporary history, New media, Internet, German-Czech-Polish relations

Úvod

Výuka soudobých dějin (dějiny po roce 1945) jak na základních, tak na středních školách bývá dle našich poznatků ze souvislých pedagogických praxí a neformálních rozhovorů s učiteli¹ poměrně často opomíjenou záležitostí. Důvodů může být mnoho. Od časových (látka se konci školního roku prostě nestihne), přes malý zájem žáků až k faktu, že někteří učitelé mohou pociťovat určité obavy, zda budou umět danou látku adekvátním způsobem vysvětlit a hlavně své žákovské publikum zaujmout. Mnoho učitelů bylo totiž svědky určitých historických událostí a zaujímají k nim určitý názorový postoj a mnohdy je nesnadné se od těchto historických zkušeností oprostit a podat je žákům objektivním způsobem. Nemalou roli zde jistě hraje i historická zkušenost rodičů a prarodičů žáků, jejichž názory a zkušenosti (pokud se

o nich vůbec v rodině hovoří) ovlivňují mladou generaci. Dalším faktorem tvořícím postoje školní mládeže k soudobým dějinám patří masová média. Zajímavé výsledky přinesla např. výzkumná zpráva Ústavu pro studium totalitních režimů z roku 2012 s názvem „*Stav výuky soudobých dějin*“. Ve zprávě se m. j. se uvádí, že např. pro přípravu výuky požívají učitelé nejčastěji učebnici, internet a dokumentární filmy. Dále pak, že na představu žáků o minulosti mají podstatný vliv masová média a internet. K obdobným zjištěním došel rovněž T. Hubálek (2014), který ve svém výzkumu navazoval na výsledky rozsáhlého dotazníkového šetření mezi studenty středních škol gymnaziálního typu v Olomouckém kraji. Hubálek na vzorku 228 žáků čtvrtých ročníků gymnázií v Olomouckém regionu zjistil, že žáci středních škol využívají jako informačního zdroje internet, a to jak v hodinách, tak i doma při samostudiu. Bez zajímavosti také není, že nejčastěji navštěvovaným internetovým zdrojem se na druhém místě (hned za „více zdroji“) umístila Wikipedie.

Pokud se vrátíme k výzkumné zprávě Ústavu pro studium totalitních režimů, nalezneme zde položku týkající se nejčastěji vyučovaných témat soudobých dějin. Výsledky ukazují, že se učitelé nejčastěji věnují významným milníkům jako např. roku 1968 a 1989 a letům padesátým.² Všechna výše uvedená zjištění zůstanou předmětem našeho zájmu i v následujících odstavcích, jelikož jsme si kladli podobné otázky při koncipování projektu orientovaného na výuku soudobých dějin v sekundárním vzdělávání.

1 Projekt 1968: Schaltjahr zur Erinnerung

Důležitost výuky soudobých dějin v sekundárním vzdělávání a s tím spojené zvolení vhodných edukačních metod, si uvědomují také vysokoškolští pedagogové připravující budoucí učitele na třech vzdělávacích institucích ve třech zemích: ve Spolkové republice Německo (prof. dr. Bettina Alavi – Institut für Gesellschaftswissenschaften, Pädagogische Hochschule v Heidelbergu, která je zároveň hlavní řešitelkou), v České republice (Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D. a Mgr. Pavel Krákor, Ph.D. – Katedra společenských věd, Pedagogické fakulty Univerzity

Palackého v Olomouci, spoluřešitelé), a v Polsku (dr. habil. Malgorzata Swider – Institut historii, Uniwersytet Opolski v Opolí, spoluřešitelka). Pro zprostředkování dějinné události bylo za nejvhodnější zvoleno projektové vyučování.

1.1. Koncipování projektu

Při koncipování tříletého projektu (realizován v letech 2015–2017 a podporován Deutscher Akademischer Austauschdienst – DAAD) se vycházelo právě z výzkumů, které odpovídaly na otázku, která média nejvíce v této oblasti ovlivňují školní mládež. Cílem projektu bylo na základě výše uvedených výsledků výzkumů a uskutečněných neformálních rozhovorů s učiteli dějepisu efektivně a zároveň efektně využít k výstupům z projektu právě nová média (v našem případě internet). Jak již víme, využívají je učitelé i žáci. Výstupy projektu 1968 Schaltjahr zur Erinnerung jsou zaměřeny na žáky v sekundárním vzdělávání. Záměrem tedy není pouze pasivní konzumace internetových informací nalezených žáky (a jakási fascinace tím, že žáci umějí toto médium používat), ale rozvoj klíčových kompetencí při práci na projektu mající svůj výraz např. v samostatném vyhledávání informací v archivech a knihovnách, v aktivní tvorbě internetové stránky na Wikipedii, a v neposlední řadě v tvořivé německo-česko-polské týmové práci. Jednoduše řečeno: žáci (v tomto případě studenti) si mohou v praxi vyzkoušet práci badatele a rozvíjet rovněž své jazykové kompetence.

Další otázkou bylo zvolení vhodného tématu. Vzhledem k tomu, že se jedná o trinacionální projekt, bylo třeba vybrat takovou historickou událost, která našla svůj odraz v Německé spolkové republice, v Československu a Polské lidové republice. Jako nevhodnější se jevily události roku 1968. Nemalou roli zde hrála i možnost komparace dějin roku 1968 ve střeoevropském kontextu. Z tohoto důvodu jsou všechny příspěvky a rozhovory překládány z polštiny a češtiny do jazyka německého.

Výstupem bude tedy vytvoření internetové stránky Wikipedie³, která bude obsahovat informace k událostem roku 1968 v tehdejší Spolkové republice Německo, v Československu, a tehdejší Polské lidové

republice. Projekt se zúčastnilo několik studentů učitelských oborů z PH v Heidelbergu a univerzit v Olomouci a Opolí, pro které se práce na něm stala součástí jejich profesní přípravy. Studenti měli tedy možnost si nejprve sami na sobě vyzkoušet jednotlivé činnosti, které budou chtít realizovat ve vlastní budoucí pedagogické praxi.⁴

Projekt má dvě roviny: odbornou a didaktickou. Na odborné rovině se podíleli nejen pedagogové všech tří výše zmíněných vysokých škol, ale i studenti. Druhou rovinou je pak didaktické zpracování získaného materiálu na stránce Wikipedie, která byla pro tento účel zřízena, a která byla převážně úkolem určeným právě studentům.

1.2 Fáze projektu

Realizace projektu probíhala ve čtyřech fázích. V první fázi si všichni zúčastnění položili otázku: Jaký byl rok 1968 v Československu, ve Spolkové republice Německo, v Československu a Polské lidové republice?⁵ Nejprve bylo třeba zasadit události roku 1968 do celostátního rámce. Dalším krokem bylo zjistit, jaký byl 1968 v daném regionu. Domníváme se, že bylo třeba nejprve vytvořit historický kontext v celostátním měřítku jednotlivých zemí a následně pak i v měřítku regionálním, který se ukázal být (jako např. v případě Olomouce) málo zpracovaný, ale o to více zajímavý. Historie regionu dokresluje celostátní události a bez nich by obraz daného historického období nebyl ucelený. Valeš (2011, s. 67) m. j. soudí, že „právě regionální dějiny, soudobé nevyjímaje, hrají důležitou roli také při utváření místní identity a rozvoje občanského povědomí a kultury“. Vzhledem k tomu, že Olomouc, Opolí i Heidelberg jsou univerzitní města, považujeme rovněž za nedílnou součást historie daného regionu i zmínku o situaci a roli univerzit (Olomouc, Opolí) a Pedagogické vysoké školy a univerzity (Heidelberg) v událostech roku 1968.

Druhou fází se stal sběr materiálu pomocí heuristické metody (archivy, studium literatury a regionálního tisku, získání obrazového materiálu, využití internetu). Studenti (za odborného vedení pedagogů) měli za úkol zjistit o roku 1968 co nejvíce a upravit je do srozumitelné podoby pro žáky v sekundárním vzdělávání. Výsledky práce jednotlivých skupin byly prezentovány a ohodnoceny při prvním (duben 2015 v Heidelbergu) a druhém pracovním setkání (říjen 2015 v Olomouci).

Třetí fází se staly řízené rozhovory s pamětníky, kteří byli s výše uvedenými vzdělávacími institucí úzce spjati (tzn. působili na vysoké škole buď jako pedagogové či ještě studovali). Rozhovory byly následně doplněny titulky a mateřštině studentů a následně přeloženy do němčiny.

Čtvrtou fází pak bylo umístění hotových textů na stránku Wikipedie.⁶ Webová stránka má své logické členění. Nejprve zde byly umístěny informace o událostech roku 1968 v Německu, Československu a v Polsku v rámci daného státu. Následovala regionální specifika, převážně informace o roli té které vysoké školy v dané době. Jako poslední byly umístěny rozhovory s pamětníky. Rozhovory měly především odpovédět na otázky osobního vnímání období roku 1968, způsob angažovanosti pamětníka, jeho postoje k těmto událostem tehdy a dnes a v neposlední řadě důsledky politických událostí na jeho další osobní a profesní směřování a směřování dané vysoké školy. Dlužno ještě doplnit, že pedagogové a studenti obdrželi manuál (vytvořený L. Kuhn – studentkou PH v Heidelbergu) o postupech při umísťování článků, dokumentů a fotografií na Wikipedii, na který navazoval workshop prof. dr. Christiana Spannagela o právních aspektech práce na Wikipedii (autorská práva, používání licencí apod.)

Závěr

Jednotlivé fáze projektu byly kontrolovány a dopracovávány na dosud realizovaných třech trinacionálních setkání. První se uskutečnilo v dubnu 2015 v Heidelbergu, v říjnu téhož roku pak na půdě Katedry společenských věd UP v Olomouci, třetí v dubnu 2016 opět v Heidelbergu a celý projekt bude dokončen a následně vyhodnocen v říjnu 2016 v Opolí. Doplnkovými aktivitami také byly tematické procházky po místech spjatých s rokem 1968 v Olomouci a v Heidelbergu, při nichž byly pořizovány fotografie lokalit, které slouží m. j. ke srovnání se stavem v roce 1968. Poslední setkání účastníků projektu a také poslední tematická procházka se uskuteční v říjnu 2016 v Opolí. První výsledky společné práce lze již nyní nalézt na webové stránce Schaltjahr zur Erinnerung [on-line]. Dostupné na <http://1968.zum.de/wiki/Hauptseite>.

Projekt 1968 Schaltjahr zur Erinnerung je úzce svázán s projektem realizovaným v rámci Interní grantové soutěže UP pro rok 2016 pod názvem *Dějepisné vzdělávání s akcentem na soudobé dějiny a jeho reflexe ze strany učitelů*, který je v současnosti realizován na Katedře společenských věd Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jedním z výstupů je kromě sledování postoje učitelů k vybraným oblastem vzdělávacího oboru také reflexe jejich názorů na využití a realizaci konkrétních témat ve výuce.

Poznámky:

- ¹ Spontánní rozhovory s několika učiteli byly uskutečněny po zúčastněním pozorování vyučovacího procesu v rámci návštěvy školy metodikem praxe. Z nich vyplynula níže uvedená zjištění.
- ² Dostupné na <http://www.ustrcr.cz/data/vyzkum-vyuky/vyzkumna-zprava.pdf> cit. [cit. 13. 6. 2016].
- ³ Ačkoli je Wikipedie odborně poměrně problematická, je přesto dle výzkumu, který realizoval T. Hubálek jedním z nejčastěji navštěvovaných zdrojů. Při koncipování projektu si náš německo-polsko-český tým kladl za cíl vytvořit webovou stránku v odborné a didaktické rovině kvalitní. Přesto doufáme, že žáci nezapomenout nad stránkami Wikipedie, vč. té naší, kriticky přemýšlet o předkládaných informacích.
- ⁴ Aktuální výsledky projektu je možno shlédnout na 1968 Schaltjahr zur Erinnerung [on-line]. Dostupné na <http://1968.zum.de/wiki/Hauptseite>.
- ⁵ V SRN začala studentská revolta, v Československu byl násilně ukončen obrodný proces, který vstoupil do dějin s označením Pražské jaro. V Polsku došlo k projevům antisemitismu a ke studentským protestům proti polské účasti na srpnové invazi do Československa.
- ⁶ Dostupné na [on-line] Schaltjahr zur Erinnerung <http://1968.zum.de/wiki/Hauptseite>.

Literatura:

- VALEŠ, L. Regionální dějiny jako součást výuky soudobých dějin. In: KRÁKORA, P. a kol. *Soudobé dějiny a jejich reflexe ve výuce historie*. Praha: Nakladatelství EPOCH, 2011.
- HUBÁLEK, T. Informační zdroje využívané studenty středních škol při výuce moderních dějin. In *Civilia. Odborná revue pro didaktiku společenských věd*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, roč. 5, č. 2, s. 100–106.

Elektronické zdroje:

- „*Stav výuky soudobých dějin*“. 2012. Výzkumná zpráva Ústavu pro studium totalitních režimů [on-line]. Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/data/vyzkum-vyuky/vyzkumna-zprava.pdf>. [cit. 31. 5. 2016].
- Schaltjahr zur Erinnerung [on-line]. Dostupné na <http://1968.zum.de/wiki/Hauptseite>.

Kontakt na autorku příspěvku:

Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D.
Katedra společenských věd
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5
771 40 Olomouc
e-mail: gabriela.cingelova@upol.cz